

і ручної праці, а ще й запобігає виникненню арифметичних помилок, оскільки модуль містить заздалегідь створені і перевірені алгоритми, відхилення від яких при роботі програми неможливе. Однак запровадження пропонованого нововведення потребує високого рівню знань програмування і можливе лише з допомогою певного спеціаліста.

Висновки. Проблеми підвищення прибутковості підприємства, ефективності роботи персоналу, створення оптимальної структури управління хвилюють будь-якого керівника. Ця діяльність відображена у великій кількості документів, що містять різноманітну інформацію. Грамотно оброблена і систематизована, вона є певною мірою гарантією ефективного управління виробництвом. Навпаки, відсутність достовірних даних може привести до невірних управлінських рішень і, як наслідок, до серйозних збитків. Впровадження бухгалтерських пакетів і програм дозволяє автоматизувати не лише бухгалтерський облік, але і навести лад в складському обліку, в

постачанні і реалізації продукції, товарів, відстежувати договори, швидше розраховувати заробітну плату, своєчасно здавати звітність.

Через недбалість в бухгалтерському обліку підприємство може сильно постраждати або навіть потерпіти крах. Прикладів тому дуже багато, причому часто страждають підприємства, які прагнуть працювати чесно. Страждають через недбале ведення внутрішньої бухгалтерії підприємства. Страждають також через незнання і відповідно невиконання останніх законів і розпоряджень. При веденні бухгалтерського обліку вручну можливі і прості арифметичні помилки.

Звичайно, комп'ютер не може замінити досвідченого бухгалтера, але дозволить впорядкувати обліковий процес, збільшити кількість отриманої інформації, підвищити оперативність обліку, зменшити число арифметичних помилок, оцінити поточне фінансове положення підприємства і його перспективи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996 – XIV від 16.07.1999 р.
2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» № 283/97-ВР у редакції Закону України від 22.05.97 р. № 283/97-ВР
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджене наказом Міністерства фінансів України № 92. – Київ: 27.02.2000 р. – С. 28
4. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України. – Київ: А.С.К., 2005 р.- С. 35
5. Грабова Н.Н., Добровський В.Н. Бухгалтерський учет. – Киев: А.С.К., 2005 р.
6. Дмитрик С.О. Облік основних починається з малого // Все про бухгалтерський облік. – 2006. - № 99. – С. 49
7. Церетелі Л. Облік основних засобів // Вісник податкової служби України. - 2006. - № 31 – С. 20
8. Під ред. Безруких П.С. Облік нематеріальних активів: проблеми та напрямки // Бухгалтерський облік.- Львів, 2006 р. № 23 . - С.17-19
9. Малявкина Л.И. “Бухгалтерський і податковий облік основних засобів” – Харків, 2004 р.- С.56-58
10. Власова В.М. «Бухгалтерські документи: як їх заповнювати» //«Фіннаси і статистика» - Київ, 2007р.
11. Кирьянова З.В. “Теорія бухгалтерського обліку”. Луганськ, 2003 р.- С.9
12. Луговой В.А. “Облік основних коштів, нематеріальних активів, довгострокових інвестицій” – Дніпропетровськ, 2005 р. – с.170
13. Балакірева Н.М., Гущина І.Є. Управлінський облік: основи теорії й практики. М.: КНОРУС, 2004 р. – С. 165
14. Терехова В. А. Міжнародні й національні стандарти обліку й фінансової звітності – Львів, 2004 р. – С.120

УДК 330.15; 332.06

АНДРЕЄВА Н.М., д-р екон. наук, головний наук. співробітник

Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В ЕПОХУ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті в контексті міжнародного досвіду розглядається сутність та особливості формування поняття «продовольча безпека», сформувано рекомендації і пропозиції щодо

продовольчого комплексу України в умовах кризових явищ в глобальній економіці.

Ключові слова: продовольча безпека, глобалізація, екологічно чиста продукція,

агропромисловий комплекс.

In article in a context of international experience the essence and features of “provision safety” concept forming has been considered, are formed recommendations and propositions to in relation to Ukraine provision complex in global crisis economic appearance conditions.

Key words: provision safety, globalization, ecologically clean products, agroindustrial complex

Вступ. Відмінною рисою сучасної економіки є розвиток процесів глобалізації, ознаки яких присутні практично у всіх сферах людської діяльності. Ступінь усвідомлення людством суті даного явища до кінця не визначений, оскільки процес взаємопроникнення, взаємозв'язку і взаємообумовленості національних економік знаходиться в розвитку і все помітніше прискорюється. Проте, вже зараз можливо сформулювати основні передумови, характерні риси світового економічного простору, утворення якого об'єктивно обумовлене в часі, правила поведінки всіх учасників і очікувані результати прогресивної динаміки цих процесів. Масштабність, динамізм і багатогранність перетворень, усвідомлених світовою спільнотою, дозволяють констатувати єдину планетарну спрямованість їх розвитку і виділити пріоритетні завдання розвитку національних економік [1, с.21].

Інтеграція України у світовий економічний простір ставить нові вимоги щодо розвитку всіх секторів народного господарства, вимагає обов'язкового врахування сучасних тенденцій розвитку світових ринків. Глобалізація ставить новітні вимоги до якості товарів та послуг агропромислового сектору економіки. Тому саме врахування загальних і специфічних тенденцій глобалізації та трансформації пострадянських держав вимагає ґрунтовного дослідження як у теоретичному плані, так і в суто практичній площині [2, с.29]. Однією з основоположних тенденцій функціонування продовольчої системи світу ХХ століття, яка визначатиме також закономірності формування продовольчого ринку в двадцять першому сторіччі, є хвилеподібний вплив науково-технічного прогресу, який виявляється в чергуванні поступального еволюційного розвитку з періодами еволюційних змін в економіці. Відзначимо, що сучасні тенденції глобального розвитку характеризуються наявністю системних кризових явищ в економіці, тому розкриття сутності та питань продовольчої безпеки в умовах світової економічної кризи є дуже актуальним. Питанням розгляду проблем продовольчої безпеки та економіки агропромислового комплексу присвячені роботи авторів: Л. Абалкіна, І. Бураковського, В. Гуляка, Л. Дейнеко, Л. Євчука, Я. Жаліло, В. Кривого, Л. Купінець, О. Коваленко, Ю. Макогона, В. Мау, Ю. Петрова, П. Саблука, А. Сбитнева, В. Трегобчука, С. Харічкова, С. Хлобистова, А. Царенко та інших.

Постановка завдання. Агропромисловий комплекс України відіграє важливу роль в господарському комплексі країни. Від ефективності його функціонування залежить загальний успіх економічних реформ, що відбуваються, гарантування продовольчої безпеки держави. Згідно з Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, критичний стан з продовольчим забезпеченням населення є однією із загроз національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері (стаття 7), а забезпечення продовольчої безпеки - одним з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України в економічній сфері (стаття 8).

З цих позицій актуальним є формування ефективної моделі продовольчої безпеки України як країни, яка має бути спрямована на створення конкурентоспроможного продовольчого комплексу з оптимальною структурою виробництва, здатного в умовах міжнародної економічної інтеграції та глобалізації випускати високоякісну конкурентоспроможну продукцію, забезпечувати потреби населення у продуктах харчування та належний рівень продовольчої безпеки держави з урахуванням еколого-економічних пріоритетів розвитку.

Метою пропонованого дослідження є вивчення особливостей формування ефективної міжнародної моделі продовольчої безпеки та розробка рекомендацій і пропозицій щодо продовольчого комплексу України в умовах інтернаціоналізації держави в глобальну економіку.

Результати. Здатність всього людського суспільства і окремих держав задовольняти потреби населення в продуктах харчування в необхідних обсягах, асортименті й якості за рахунок забезпечення відповідними ресурсами і створення відповідних економічних умов одержала назву «продовольча безпека».

Відзначимо, що змістовна суть поняття «продовольча безпека» трансформувалася з поступальним розвитком науково-технічного прогресу і глобальними змінами в світовій економіці.

Так, після другої світової війни в підходах до забезпечення населення світу продовольством спостерігалися наступні глобальні тенденції:

- зростання відповідальності держав і світової спільноти в цілому не тільки за смерть від голоду, але і за недоїдання і незбалансоване споживання;
- перенесення зусиль світової спільноти щодо забезпечення продовольчої безпеки з вироблення і реалізації заходів держав на створення умов для самозабезпечення продовольством за рахунок максимально ефективного ринкового механізму;
- пов'язання гарантій продовольчої безпеки більшою мірою з доступністю споживання, а не з його наявністю;
- перехід від концепції національної продовольчої безпеки, що розраховується на базі національного самозабезпечення

основними продуктами, до потенційної продовольчої безпеки домашнього господарства, що розраховується за показниками забезпечення енергетичними ресурсами і далі по реальній продовольчій безпеці домашнього господарства на основі достатньої кількості білка в енергетичній дієті;

- поліпшення продовольчої безпеки домашнього господарства і посилення заходів по ліквідації недоїдання на основі комплексних соціально-економічних національних заходів при втручанні світової спільноти лише в надзвичайних випадках.

Зміна ролі держави по відношенню до продовольчої безпеки знайшла віддзеркалення у формуванні протилежних думок з цього важливого питання функціонування світової продовольчої системи. Опоненти «вільних», або «глобальних», ринків побоюються, що перенесення проблеми в площину чисто ринкових відносин може завдати ще більшої шкоди самим уразливим соціальним групам в забезпеченні їх продовольчої безпеки. Прихильники ринкового підходу висловлюють думки, що навіть звичайна конкуренція може зробити деякі бідні шари ще бідніше. В той же час в країнах з високим ступенем лібералізації ринку доходи населення ростуть швидше, що знижує рівень бідності.

Саме поняття «продовольча безпека» трансформується у міру зростання ступеня інтернаціоналізації виробництва і споживання продовольства, а також під впливом нових знань і концепцій раціонального харчування.

Можна виділити три етапи такої трансформації в другій половині XX століття:

- 50-60-і роки, тобто до початку «зеленої» революції;
- 70-і роки - початок 90-х років, тобто період власне «зеленої» революції, підбиття її підсумків і виявлення наслідків для забезпечення населення світу продовольством;
- з середини 90-х років до теперішнього часу період «генної» революції.

Процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, що почався в кінці 60-х років XX сторіччя, був позначений терміном «зелена» революція.

На першому етапі продовольча безпека трактувалася як суто національна проблема досягнення незалежності забезпечення населення продуктами харчування від зовнішніх чинників.

Проте на другому етапі підходи до цієї проблеми зазнали вельми серйозні зміни. В цей час стало зрозуміло, що локальні продовольчі кризи, пов'язані з погодними або політико-економічними умовами, швидко переходять на регіональний і міжнародний рівні, але одночасно створюються умови для їх подолання зусиллями міжнародного співтовариства. У цей період з'явилося поняття «всесвітня продовольча безпека». Забезпечення населення світу продовольством і боротьба з голодом проголошуються однією з глобальних проблем людства.

У цей період виробляються фізіологічні і економічні критерії продовольчої безпеки світу і країни. До групи фізіологічних критеріїв продовольчої безпеки відносяться потреби людського організму в певній кількості енергії і окремих елементах споживання, а також припустимий вміст в їжі шкідливих для здоров'я речовин. Економічні показники продовольчої безпеки включають як рівень фізичної доступності продовольства для різних категорій населення за нормальних і екстремальних (засухи, повені, інші стихійні лиха, а також війни) умов, так і можливість набувати необхідного для життєдіяльності людини набору продуктів, виходячи з платоспроможності сім'ї.

На третьому етапі відбулася зміна стратегій продовольчих запасів, а також концепцій і підходів до продовольчої безпеки і ступеня самозабезпечення продуктами харчування, до рівня контролю за сільськогосподарськими ринками і доступу до ринків, до права на отримання продовольчої допомоги.

Концептуально ці нові підходи були визначені на Всесвітньому форумі з проблем продовольства, що пройшов під егідою ООН в Римі в 1996 році, на якому була прийнята Римська декларація про всесвітню продовольчу безпеку. Вона вперше назвала бідність, а не демографічно-ресурсний дисбаланс основною причиною браку продовольства і загрози продовольчій безпеці світу і окремих країн.

Країни - учасниці форуму узяли на себе зобов'язання докладати всі зусилля до забезпечення продовольчої безпеки шляхом створення справедливої системи торгівлі продовольством, рівноправного доступу до базових продуктів харчування для всіх шарів населення, до ліквідації голоду і недоїдання. Були вироблені також принципи надання міжнародним співтовариством екстреної продовольчої допомоги країнам і регіонам, що постраждали від стихійного лиха. Крім того, продовольча безпека була визнана найважливішою частиною економічної безпеки кожної країни.

З цього періоду національна продовольча безпека в рівній мірі стала ув'язуватися як з кількісними чинниками міжнародної продовольчої безпеки, так і з проблемами доступу до продовольства на основі загального рівня добробуту країни і доходів сім'ї. Цей етап характеризується впливом нових елементів на продовольчу систему. Перш за все, це зміни на політичній сцені, що включають розпад соціалістичної системи і появу нових держав в Східній Європі і Азії, що надало в цілому негативну дію на стан продовольчої безпеки в цих країнах і в світі.

З цим чинником безпосередньо пов'язана еволюція підходів до економічного і сільськогосподарського розвитку. Перехід від централізованого планування і жорсткого державного втручання до лібералізації економіки і включення в систему інституційного державного регулювання міжнародної торгівлі продовольством виявився таким руйнівним для сировинного сільськогосподарського сектора цих країн, що різко понизив

рівень їх продовольчої безпеки.

Державна політика багатьох країн, що розвиваються, стала будуватися з урахуванням циклічного розвитку економіки, зокрема специфічних сільськогосподарських циклів. При цьому на фазах поживлення і зростання, поліпшення загального економічного стану не завжди перетворюється у відповідне зниження бідності і зростання показників продовольчої безпеки. На фазах депресії і кризи відповідні жорсткі заходи неодмінно приводять до негайного і відчутного падіння цих показників.

Розповсюдження голоду і брак продовольства в значній мірі стали асоціюватися з війнами і конфліктами. У деяких країнах, особливо африканських, вони були найважливішим чинником регресії продовольчого сектора економіки і відповідно збереження голоду.

На регіональному рівні до кінця ХХ сторіччя відбулося зрушення продовольчих проблем від Азії до Африки. Центральна і Південна Америка характеризуються контрастами між благополуччям і убогістю, сучасністю і відсталістю, ситістю і недоїданням.

Інвестиції в аграрну сферу, що направляються на вирішення проблем продовольчої безпеки, розподіляються в різних регіонах миру непропорційно. За прогнозами міжнародного інституту продовольчої політики, в найближчі два десятиліття головною сферою інвестування з метою забезпечення продовольчої безпеки в Латинській Америці буде іригація (32% всіх капіталовкладень в цю сферу), в Західній Азії і Північній Африці — наукові дослідження і навчання (відповідно 31 і 27%), в Африці на південь від Сахари — сільські дороги (35,4%) і іригація (26%), в Південно-східній і Південній Азії — іригація (35 і 41%) [3].

В цілому за останні півстоліття модернізації і інтенсифікації світової продовольчої системи склалася вельми складна і парадоксальна ситуація, що полягає в нерівномірності забезпечення населення продовольством. Якщо робити висновки про продовольчу безпеку світу за середньостатистичними даними, то ми одержимо відносно благополучну картину, що не припускає ні в даний час, ні в найближчому майбутньому ніяких продовольчих катаклізмів і конфліктів.

Кількість тих людей, що голодують і не одержують повноцінне споживання харчових продуктів, знижується, але при цьому в даний час складає, за різними оцінками, 13-15% населення планети. У ряду регіонів світу проблема продовольчої безпеки носить такий всеосяжний і абсолютний характер, що може бути вирішена виключно зусиллями світової спільноти на основі безвідплатної допомоги. Це, перш за все самі економічно відсталі країни Африки, де збережені архаїчні форми господарства, інтернаціоналізації господарського життя, що знаходяться за межами процесів, досягнень науково-технічного прогресу у всіх областях економіки і в агропромисловому комплексі зокрема. Ці країни не змогли повною

мірою скористатися досягненнями «зеленої» революції.

Голод і недоспоживання продовольства негативно впливають на здоров'я нації, на продуктивність праці і інтелектуальний розвиток особи, що гальмує економічне зростання і у свою чергу сприяє поглибленню проблем продовольчої безпеки. На національному рівні виходить замкнуте коло. Можливості для імпорту продовольства не покривають внутрішні потреби. Таким чином, ці країни в даний час приречені не просто на високий ступінь залежності споживання продовольства від зовнішніх чинників, але і на неможливість біологічного виживання населення без міжнародної допомоги.

У цих умовах знищується грань між «продуктивними» і «розподільними» підходами до індивідуальної продовольчої безпеки, тобто між концепціями, що трактують причини наявності голоду і недоїдання як брак продовольства і як недостатню його доступність для окремих країн, соціальних кіл, домогосподарств. Експерти FAO відзначають при цьому, що в період з 1950 до 2000-го років для більшості людей, що недоїдають, в світі додатковий дохід від зайнятості у сфері виробництва основного для даної місцевості товару був головним в забезпеченні доступності харчування [4]. В даний час, вважають вони, 2 млрд. чоловік не мають надійних джерел постачання продовольства, тобто позбавлені «такого стану дій, коли всі люди у будь-який момент мають доступ до безпечної їжі для підтримки здорового і активного способу життя» [5].

Сьогодні в Україні стан продовольчої безпеки не відповідає необхідному для розвиненої країни рівню і викликає занепокоєність економістів, лікарів і громадськості. Головними причинами такого стану стало зниження доходів населення і зростання цін. Зазначимо, що падіння сільськогосподарського виробництва в 90-і роки ХХ сторіччя прийняло обвальний характер: його загальний індекс знизився за десятиліття майже на 40 %, продукції рослинництва — на 32 %, а тваринництва — на 50 %.

Але перспективні зрушення в агропромисловому комплексі України, що відбулися протягом останніх шести років, сприяли розв'язанню і реалізації таких основних завдань його розвитку, як стабільне забезпечення внутрішнього ринку країни продовольчими товарами та нарощування експортного потенціалу. Так, на сьогодні агропромисловий потенціал на 93 % забезпечує внутрішній споживчий ринок своєю продукцією, а продовольчі товари визначають експортну спеціалізацію України на світовому ринку, поступаючись у загальній структурі експорту держави лише чорній металургії [2, с.30].

Для України як повноправного члена Світової Організації Торгівлі мінімізація можливих ризиків і найбільш повна реалізація очікуваних позитивів від вступу до СОТ передбачає визначення довгострокових цілей розвитку агропромислового комплексу з урахуванням пріоритетів і перспектив розвитку світових агропродовольчих ринків.

Україна — достатньо молода держава із

законодавчою базою, що ще формується. Дана обставина в контексті вступу країни до СОТ може сприяти проникненню на український ринок дешевих, але екологічно небезпечних продуктів харчування. Так, на міжнародному рівні до кінця ще не вирішені питання широкого розповсюдження харчових продуктів, що продукуються «генною» хвилею розвитку науково-технічного прогресу. У зв'язку з цим ряд міжнародних компаній займаються активним просуванням на ринок країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою генетично модифікованих продуктів, харчових добавок, продуктів харчування, що містять гормони.

Останніми роками виникла дискусія щодо обов'язковості інформування споживачів про наявність в продуктах генетично модифікованих організмів (GMO – genetically modified organisms), або про можливість пропозиції на масовий ринок генетично модифікованих продуктів (GMP – genetically modified product) [6, с.151]. Відзначимо, що особливості дії генетично модифікованих продуктів харчування на організм людини ще не до кінця вивчені.

У країнах Європейського Союзу питання вивільнення генетично модифікованих організмів у навколишнє природне середовище, в т.ч. для проведення державних випробувань, регулюється Директивою 2001/18/ЄС Європейського парламенту і Ради Європи щодо навмисного внесення у довкілля генетично змінених організмів і анулювання Директиви Ради Європи 90/220/ЄЕС.

В Україні були зроблені перші спроби законодавчої оцінки ситуації, що склалася. На виконання Законів України «Про захист прав споживачів» (№1023-12) та «Про дитяче харчування» (№142-16) і з метою гармонізації законодавства України з нормами Європейського Союзу в державі були прийняті 31 травня 2007 року Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (№ 1103-V), а також Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2007 року № 985 «Питання обігу харчових продуктів, що містять генетично модифіковані організми та/або мікроорганізми».

Згідно вищевказаним законодавчим актам ввезення і реалізація харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми і / або мікроорганізми в кількості більш як 0,9 відсотка, здійснюються за наявності відповідного маркування з визначенням якісного складу таких продуктів. Забороняється ввезення, виробництво і реалізація харчових продуктів для дитячого харчування, що містять генетично модифіковані продукти і/або мікроорганізми. Проте, на жаль, дані нормативно-законодавчі акти носять більш декларативний характер, оскільки не передбачають відповідальності за порушення законодавства, а також слід констатувати відсутність технічної бази в регіонах, що дозволяє проводити експертизу продуктів харчування на наявність в їх складі ГМО.

Система екологічного маркування в Україні тільки починає формуватись. Відзначимо, що пройде

не мало років поки український споживач усвідомлює сенс екологічного маркування, в той час як споживчий ринок розвинених країн давно готовий до цього. Таким чином, єдиний шлях забезпечення продовольчої безпеки України та виходу на світовий ринок з екологічно чистою продукцією – це створення національної системи екологічного маркування аграрної продукції і інтеграція її в міжнародну систему. У зв'язку з цим особливі актуальності набуває проблема виробництва екологічно чистих продуктів, або, як частіше їх сьогодні називають, біопродуктів чи органічних продуктів.

Термін «органічні продукти» у країнах Європейського співтовариства є законодавчо визначеним. Органічними називають продукти харчування, що створені в екологічно безпечному середовищі без застосування синтетичних препаратів (неорганічних добрив, пестицидів, гербіцидів, інсектицидів, антибіотиків, гормональних препаратів тощо), генетично модифікованих організмів, радіації. Виробник такої продукції повинен пройти сертифікацію, що передбачає атестацію всіх етапів виробництва – від стану земель до пакування кінцевої продукції, на підставі чого він отримає право маркувати свій продукт як екологічно чистий.

Формування ринку біопродуктів відбувалося в 90-х роках ХХ сторіччя, коли ринок звичайних продовольчих товарів в економічно розвинених країнах переживає справжній бум, його обсяги зростають надзвичайно швидкими темпами. Так, протягом останніх років зростання ринків біопродуктів складало 20-30 % і досягло 30 млрд. доларів США. Зокрема, за даними Британської сертифікуючої структури Soil Association продаж екологічно чистих продуктів лише в цій країні зріс з 0,1 млрд. євро у 1994 році до 1,12 млрд. євро, а на найближчі роки прогнозується зростання сектору цієї продукції на 9%. Ця ситуація відбиває намір споживачів цих країн споживати лише натуральні і якісні продукти, причому не тільки серед найзаможніших верств населення. За даними Швейцарського інституту ринкової екології, практично всі землі, придатні для органічного виробництва, задіяні як в Європі, так і в Австралії, США, Новій Зеландії. Це створює зацікавленість західних виробників у заснуванні біовиробництв за межами своїх країн, зокрема в Україні. Наша країна має значні перспективи для органічного виробництва, оскільки протягом останнього десятиліття різко скоротилося внесення мінеральних добрив [2, с.31].

Закономірним результатом діяльності аграрних суб'єктів господарювання по забезпеченню раціонального природокористування, є добровільне бажання інформувати споживача про екологічний імідж товару за допомогою його маркування. Основою екологічного маркування виступають стандарти ISO 14000 і система міжнародної сертифікації. У світовій практиці застосовують екологічне маркування товарів різної символіки і інформативності. Вибір символіки може визначатися за принципом

одноманітності маркування, або з урахуванням специфіки продукції, що маркується. Інформативний аспект маркування стосується виробництва, використання і утилізації (рециклінгу) продукції [7, с.93].

В цілому ж на сучасному етапі продовольча безпека все більшою мірою стає похідною не стільки від рівня самозабезпечення країни продовольством, скільки від ефективності функціонування світової продовольчої системи, зокрема від стану світового ринку харчових товарів.

Досвід країн світу з розвинутою ринковою економікою при побудові власних моделей продовольчої безпеки свідчить про надання істотної державної підтримки сільському господарству та використання методів державного регулювання в харчовій промисловості. Так, розвинені країни, маючи високий рівень сільськогосподарського виробництва, надають істотну державну підтримку фермерам, де щорічні обсяги таких субсидій наближаються до 200 млрд. дол. Так, у середині 90-х років минулого століття обсяги державних субсидій, що виділяються аграрному сектору Японії, становили 47 млрд. дол., або 74 % вартості валової продукції сільського господарства, у країнах ЄС - 80 млрд. дол., або 50%, США - 22 млрд. дол., або 21 % [8]. А регулювання виробництва продуктів харчування є невід'ємною функцією держави, навіть якщо вона має досить високий рівень розвитку ринкових відносин, оскільки саме ця сфера відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Реалізація дієвих заходів державного регулювання ринкового функціонування агропромислового комплексу в Україні повинна забезпечити рішення першочергових стратегічних завдань в економічній, зовнішньоторговельній, соціальній і екологічній областях. Для цього пріоритети повинні бути чітко визначені, створена правова, організаційна і фінансова база для створення умов сталого розвитку одного з найважливіших секторів економіки. Національну Програму розвитку сіла слід розглядати як похідну від стану економіки агропромислового комплексу і стабільності агроекологічних систем господарювання – загально визнаної основи ефективного виробництва і якості життя населення. Це дозволить раціонально перерозподілити можливі державні інвестиції, підсилити позиції аграрного сектора економіки і мобілізувати внутрішні резерви на вирішення соціальних проблем [1, с.126].

Основними напрямками, за якими має здійснюватись державне регулювання аграрної галузі України, повинні бути такі: структурна перебудова; науково-технічне забезпечення; забезпечення інноваційної моделі розвитку; підготовка кадрів та підвищення кваліфікації персоналу; сприяння створенню умов сумлінної конкуренції в галузі; розвиток малого бізнесу; контроль за якістю та безпекою продуктів харчування; стандартизація і сертифікація продукції; планування та прогнозування розвитку стратегічних галузей; розроблення державних програм підтримки збиткових галузей; зовнішньоекономічна діяльність.

Особливу увагу еколого-економічного дослідження викликає структурна політика і перспективні напрями розвитку. Галузева структура харчової промисловості України повинна наблизитись до аналогічної в європейських економічно розвинутих країнах з урахуванням вітчизняної специфіки та гострої необхідності забезпечення перспективних потреб аграрної сфери у виробничих спорудах для збереження вирощеної продукції і вироблених продуктів харчування, потужностях з переробки аграрної сировини та технічних засобів її доставки і реалізації.

Україна повинна розвиватися в межах нормативно-правової площини СОТ. Значимо, що в умовах глобальної економічної кризи держави (згідно документам СОТ) мають право застосовувати деякі обмеження на доступ до своїх товарних ринків. На наш погляд, в умовах глобальної і вітчизняної економічної кризи Україна в повному обсязі повинна скористатися цією можливістю для захисту свого агропромислового комплексу.

Для українського сільгоспвиробника (фактично виробника екологічно чистої продукції) конкуренція з міжнародними сільгоспвиробниками (зокрема виробниками генетично модифікованої продукції) може носити дуже негативний характер. Для України аграрний сектор якої знаходиться в стані становлення і реформування, непродумана і непередбачена зовнішньоекономічна політика може привести до гострих економіко-екологічних проблем [9].

Зовнішньоекономічні зв'язки харчової промисловості України мають бути кориговані з метою забезпечення внутрішніх потреб держави і орієнтовані на задоволення попиту населення з різним рівнем доходу на різноманітну продукцію харчової промисловості та розвиток експорту готової продовольчої продукції з високими споживчими якостями. Водночас держава повинна проводити політику розумного протекціонізму у відношенні до вітчизняних виробників, впроваджуючи захисні тарифні обмеження та ліцензування, спрямовані на захист внутрішнього ринку від надмірної іноземної конкуренції. З огляду на те, що економічно розвинені країни імпортують з України переважно ту продукцію, що буде піддаватись обробці і доведенню до товарного вигляду на підприємствах цих країн, пріоритетним завданням у розвитку зовнішньоекономічної діяльності харчової промисловості на сучасному етапі повинне бути забезпечення необхідних заходів для закріплення позицій України на ринках країн СНД та Балтії, відновлюючи та використовуючи традиційні економічні зв'язки в цій сфері. Основним напрямом є удосконалення державної політики щодо стимулювання експорту продукції, зокрема продовольчих товарів, збільшення у загальному обсязі українського експорту частки їх продукції з високим ступенем переробки [10, с.152].

З метою забезпечення сталого розвитку галузі та захисту вітчизняних виробників продовольчих товарів доцільним є застосування спеціального

оподаткування підприємств, які впроваджують ресурсозберігаючі, безвідходні технології та використовують у виробництві вторинні ресурси, виробляють екологічно чисту продукцію; встановлення мінімальних ставок митних зборів на необхідні для виробництва продовольчих товарів сировину, допоміжні матеріали, прилади та обладнання, які в Україні не виробляються, або яких виробляється недостатня кількість; встановлення підвищених митних тарифів на харчові продукти з високим ступенем переробки та готові до споживання [10, с.155].

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, як висновки зазначимо таке. До теперішнього часу сформувалася суперечність між торговельно-економічною і соціально-гуманістичною функціями державного регулювання ринку продовольчих товарів. Норми, що забезпечують безпечне харчування, захист здоров'я людини, гуманне відношення до вирощуваних тварин, обмежують торгівлю продовольством і по своїй економічній суті є протекціоністськими. Розширення числа цих норм і сфери їх застосування, їх посилення відбувається під впливом споживачів, наукових і суспільно-політичних кіл в основному в розвинених країнах.

Сукупність загальних і специфічних чинників науково-технічного прогресу в даний час револю-

ційно впливає на ринок продовольства, радикально змінюючи стійкі поняття і категорії. У міру накопичення наукових знань у області виробництва нових типів продовольства відбуватиметься еволюційний розвиток світового ринку харчових продуктів.

Основою ефективної моделі продовольчої безпеки України є ефективна та конкурентоспроможна переробна сфера агропромислового комплексу, розвиток якої певною мірою залежить від дотримання вимог екологічної безпеки розвитку галузі та населення держави.

Глобалізація в аграрній сфері поєднується з динамічними процесами збільшення обсягів міжгалузевого та внутрігалузевого обміну, поглиблення взаємозалежності сільськогосподарських ринків і технологій, посилення впливу світових макроекономічних факторів, що надає конкурентоспроможним підприємствам агропромислового комплексу і окремим країнам можливість досягти істотних економічних переваг. Включаючись до системи інтернаціоналізації, Україні необхідно визначити нормативно і законодавче місце аграрної сфери України у глобалізації та напрями державної підтримки, вказати напрями зміцнення конкурентних позицій вітчизняних аграрних структур.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Купинец Л.Е., Харичков С.К. Проблемы производства экологически чистой продукции в АПК: национальный и международный аспекты.- Одесса, 2007.- 676 с.
2. Л.В.Дайнеко, Є.В.Хлобистов Стратегічна оцінка проектів щодо екологічно чистої продукції у забезпеченні сталого агропромислового розвитку. – Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. - №4 (28).- 2006, - С.29-34
3. Rosegrant M.W., Paisner M.S., Meijer S, Witcover J. 2020 Global food Outlook: Trends, Alternatives and Choices / IFRPI Food Policy Report. Washington, D.S.: IFRPI, 2001. P16. www.ifpri.org/pubs.htm.
4. Lipton M. Food and Nutrition Security: Why Food Production Matters // The State of Food and Agriculture 2002. Lessons From the Past 50 Years. Rome: FAO 2002. - www.fao.org/docrep/x4400/x4400e00.htm
5. FAO Yearbook 2002: Production. Vol.63.Rome: FAO, 2003. - www.fao.org.
6. Chaitoo R., Hart M. Labeling of Genetically Modified Product: Strategic Trade Policy Consideration for Canada, - Occasional Papers in International Trade Law and Policy. – Centre for Trade Policy and Law. Ottawa.- November. - 2000.- 51 p.
7. Харичков С.К., Андреева Н.Н., Купинец Л.Е. Экономика и экология: совместимость развития (мировой опыт и украинская перспектива) // ИПРЭИ НАН Украины. – Одеса: 2007. – 180 с.
8. Agriculturel Policies "Market and Trade". OECD, Paris, 1996
9. Андреева Н.Н., Харичков С.К. Влияние экологического фактора на формирование современной системы международных экономических отношений // Регіональна економіка. – 2004. - №2(32). – С.142-153
10. Л.В.Дейнеко, Є.В.Хлобистов, А.О.Коваленко. Еколого-економічні аспекти формування моделі продовольчої безпеки України. с.149-159 // Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. – Львів: НЛТУУ.- 2005. - 540 с.

